

СНИМКА ЮЛИЯН ДОНОВ

→ ДЪРЖАВАТА ТРЯБВА ДА УПРАВЛЯВА ПОД 30% ОТ БВП

Красен Станчев, икономист

Топогин Станчев, кои са пречките пред ускорения растеж? Може ли българската икономика бързо да догони стандарта на европейските си партньори?

– Догонване след упадъка отпреди 20 години не може да се случи изведнъж. Ограниченията са не едно, а три, макар и взаимносвързани: сържавната намеса с цел изземване на бизнес възможности, подпомагането ѝ (поне засега и в обозримо бъдеще) от прокуратурата и използването на правителството за пробутване на неефективни – или по-скоро под възможната добра алтернатива – проекти и инвестиции. Това става най-вече в енергетиката и инфраструктурата. Догонването е трудно поради тези фактори, но и поради дълбоките рецесии през 1987-1993 и 1994-1997 г. От гледна точка на икономика и благосъстояние 1996 и 1997 г. са най-лошите в историята на България.

– Представете си как би изглеждала икономиката ни, ако нямаше корупция или нивата ѝ бяха пренебрежимо ниски?

– Неефективното използване на пари на данъкоплатците, поне както е установено от Сметната палата и анализите на ИПИ, е средно 0,5-0,6% от БВП на година. Да предположим, че половината от тези неефективни разходи бъде неутрализирана, ще прибавим приблизително 0,3% към БВП. Организираната престъпност е между 0,1 и 0,3% от БВП. Последната оценка съм я правил през 2004 г., но не мисля, че нещо се е променило. Оттук не може да се очаква много, но би било реалистично да се получи 0,1% по-висок ръст. Има и невъзвръщаеми загуби – КТБ (2% от БВП), АЕЦ „Белене“ (1%), от спрени или отложени проекти (добивът на природен газ от шисти и спрени инвестиции – около 4% от БВП пряк ефект и еднократен за последните десет години).

Като го разхвърляте по години, се получава около и малко повече от 1% по-висок ръст на икономиката на година.

Преди две или три години изчислих за списание „Мениджър“ какви ще са последиците за стопанския растеж от премахването на корпоративния данък – ефектът би бил също над 1% от БВП. Но тези изчисления са трудни, защото една неефективност води след себе си друга. Основният проблем сега обаче е да не се влоши икономиката по политически причини и вредни компромиси с принципа на върховенство на закона.

– Посочете три икономически решения (политики или инициативи), които биха имали позитивен ефект, както с въвеждането на плоския данък?

– Трудно, но вероятно част от премахването на споменатите по-горе неуредици и неефективност. Освен това приватизацията, включително в пенсионното дело, здравеопазването и образованието, премахването на вредни практики и проекти в енергетиката.

– Ножицата между бедни и богати е широко разтворена у нас. Какви са икономическите последици от това?

– Зависи кога. През 1989 г. разликата бе 49 пъти. Най-ниско бе неравенството преди 1996 г. и началото на 1997 г., но тогава гражданите на България бяха и най-бедни. Сега крайно бедните са 1,45% от населението, тогава бяха 37%. Световната банка публикува данните през октомври тази година. Разликата сега е седем-осем пъти, но зависи как се смята. Коэффициентът на неравенството GINI от 13 години флукутира между 35,5 и 37%. Не виждам никакъв проблем в това. Обяснението е в т.нар. крива на Кузнец – при икономически растеж неравенството се увеличава. Много показателен измерител е индексът на мизерията (инфлация + лихва по кредитите + без-

КРАСЕН СТАНЧЕВ, доц. г-р, е преподавател в катедра „Публична администрация“ на СУ „Св. Климент Охридски“. Основател на Института за пазарна икономика (ИПИ). Бил е народен представител във Великото народно събрание (1990-1991), член на Съвета за икономическа политика към президента (1996-2001). Завършил е философия в Ленинградския държавен университет. Преподавал е философия във ВИИ и НБУ, научен сътрудник на БАН.

работица – процента на ръст на БВП). Подобрение-то от 1997 г. насам е над 2000 процентни точки.

– Нуждаем ли се от нова икономическа парадигма предвид мрачните демографски прогнози за нацията ни?

– Нищо повече от вече посоченото. Нацията не трябва да има икономически парадигми. Те обикновено са вредни. Такъв е и случаят с началото на демографските проблеми на страната през 70-те години на миналия век. Тогава има смяна на „парадигмата“. Онова, което правят хората и предприемачите на България, е гостатъчно съвременно. Колективният ентузиазъм обикновено е за чужда сметка. Тя никога и никъде не се плаща от политиците, които го инициират.

– До каква степен е уместна намесата на държавата в икономиката и какъв дял от БВП трябва да се преразпределя от нея?

– Тя е необходима в много малко отрасли на обществения живот, не в икономиката. И то най-често поради традиция. Оптималният дял на преразпределение бе пресметнат от колегите Агриана Младенова и Димитър Чобанов на основата на опита на 80 страни. Излезе, че той е добре да е пог 30% от БВП, а най-добре около 20%. При т.нар. обществени поръчки, макроикономически според ЕК, стойността им за България е 22-23% от БВП (а 6,5% от БВП е цената на самото участие в търгове и конкурси) за 2006-2016 г.

Средно за ЕС дялът е 27% – на поръчките, и 4,2% от БВП на участието. В Полша, Словакия и Унгария дялът на поръчките в БВП е два пъти по-висок от този в България.

Има известна корелация между обема на поръчките и усещането за корупция: в Ирландия този обем е около 5% от БВП, в Дания – 10 на сто. Правителствените поръчки могат да се осъществяват по два начина – като частно предлагане на публични услуги на конкурентна основа и като публично-частно партньорство (ПЧП). Българските процедури са с уклон към ПЧП. Тук има един важен обществен риск: публичният интерес да се представлява от партията, коалицията на власт, а частният – от техните приятели.

– Има ли държавни сектори, които незабавно трябва да бъдат реформирани и колко време би отнело това?

*** – Най-важно е прокуратурата да престане да бъде безконтролна. Това е бърза реформа. За останало-

то – вече казах.

– Как българският бизнес трябва да реагира на данните за рекордно повишаващите се разходи за труг у нас?

– Като ги намали. Част от решението е в технологиите, но по-важни са политическите причини и условия за това повишаване.

– Кои са най-големите нереализирани потенциали на българската икономика?

– Освобождаването от политически пристрастия и от „провинциализма“ ѝ – там, където го има.

– С какво се справи и къде се провали икономическата политика за 30 години частна собственост и пазарни условия на правене на бизнес?

– Реформите у нас започнаха по модел на Полша, който се оказа успешен и бе приложен практически навсякъде. Това бе дело на правителствата на Димитър Попов и на Филип Димитров. В един момент нещата вървяха по-бързо и в отделни начинания по-добре, отколкото в Полша. След това промените бяха спрени и през 1995 г. – обърнати назад към централното планиране. Какви са резултатите – това всеки може да провери в един специален доклад на МВФ за 25-те години реформи след 1989 г. България трябваше да започне отново, от по-лоша (в смисъл на доходи, капитал и благосъстояние) начална точка през 1997 г. След 1998 г. е най-дългият период на стопански подем в историята на България, прекъснат от само 13-14 месеца рецесия през 2008-2010 г. Ако трябва да обобща, през всичките тези години невинаги частната собственост бе уважавана, невинаги се вярваше в пазарната координация и практическото осъществяване на такава координация.

Желанието за ценово и неценово администриране и регулиране винаги е било силно и между септември 1995 и март 1997 г. преобладава. В редица сегменти на икономиката приватизацията спря през 2004 г. В спестовните отрасли – образование, здравеопазване и пенсионно дело – пазарните реформи само са започнали, но често има връщане назад. Същото е положението и в енергетиката, но по-лошо – поради поддържане на неефективни проекти на държавни фирми от Руската федерация. И много често, струва ми се, държавната намеса сега е с цел изземване на ползи или блокиране на успешни или обещаващи успех предприемачески начинания. Тази намеса също бе оправдавана и от икономисти с уж икономически аргументи. Икономистите често се държат като проповедници.

“ Основният проблем сега е да не се влоши икономиката по политически причини и вредни компромиси с принципа на върховенство на закона. ”